Wykład 11

Typy kwalifikowane i klasy typów w Haskellu

Motywacja

Klasy Eq, Show, Ord, Enum, Bounded, Num

Typy wyższego rzędu

Motywacja

- Jaki powinien być najogólniejszy typ (typ główny, ang. proncipal type) funkcji (+) ?
  - Int -> Int -> Int -- zbyt specyficzny
  - a -> a -> a -- zbyt ogólny
- Dodawanie powinno być zdefiniowane dla wszystkich typów numerycznych Num = {Int, Integer, Float, Double, itd.}.
- Zauważmy, że typ a -> a -> a
  jest skrótem dla ∀ a. a -> a -> a
- *Typy kwalifikowane (ang. qualified types)* pozwalają określić dziedzinę kwantyfikacji:
  ∀ a ∈ Num. a -> a -> a lub ∀ a. Num a => a -> a -> a,
  co w Haskellu jest zapisywane tak: Num a => a -> a -> a

Klasy typów

- “Num” w poprzednim przykładzie jest *klasą typów* (ang. type class). Nie należy jej mylić z konstruktorem typów ani z konstruktorem wartości!

- Klasy typów nie są klasami w sensie programowania obiektowego!

- “Num” jest predykatem opisującym pewną własność typów.

- Klasy typów umożliwiają kontrolowane wprowadzenie mechanizmu *przeciążenia* (ang. overloading) do języka Haskell.

- W standardowej bibliotece Haskella zdefiniowano wiele klas typów; użytkownik może też definiować swoje klasy.

Klasy typów

- Klasa typów jest zdefiniowana względem pewnej zmiennej, przebiegającej typy.
- Zawiera ona kolekcję funkcji (metod) z podanymi sygnaturami (typami).
- Niektóre z metod mogą mieć zdefiniowane domyślne implementacje.
- Można zdefiniować dowolnie wiele instancji danej klasy typów, implementując wymagane metody.
- Pisząc funkcje dla danej klasy typów, zamiast dla konkretnego typu (jeśli to możliwe), osiągamy wyższy poziom abstrakcji. Nasz kod będzie można wykorzystać dla typów danych, które jeszcze nie są zdefiniowane.

Przykład: porównanie

- Równość nie jest zdefiniowana dla wszystkich typów. Nie można porównywać funkcji.

- Operator (==) w Haskellu ma typ Eq a => a -> a -> Bool. Na przykład:

```
42 == 42                ➔ True
`a` == `a`              ➔ True
`a` == 42               ➔ << błąd typu! >>
                          (różne typy)
(+1) == (\x->x+1)       ➔ << błąd typu! >>
                        (No instance for (Eq (Integer -> Integer)))
```

- Błędy typów są wykrywane w czasie kompilacji (statycznie).

Klasa Eq, cd.

Klasa typów Eq jest zdefiniowana następująco:

```
class Eq a  where
        (==), (/=)      :: a -> a -> Bool
        x /= y          =  not (x == y)
        x == y          =  not (x /= y)
```

Ostatnie dwa wiersze opisują implementacje domyślne dla operatorów klasy. Dzięki temu użytkownik musi zdefiniować tylko jedną z metod.

Typ staje się egzemplarzem (instancją) klasy w wyniku deklaracji.

Informacje o typach klas

Wszelkie informacje można oczywiście znaleźć w dokumentacji, ale w pracy interakcyjnej warto używać polecenia :info
(lub :i, wykład 8, str. 14)

```
Prelude> :i Eq
class Eq a where
  (==) :: a -> a -> Bool
  (/=) :: a -> a -> Bool
  {-# MINIMAL (==) | (/=) #-}
...
```

Pragma MINIMAL informuje, że wystarczy zdefiniować (==) lub (/=). Pionowa kreska oznacza alternatywę, a przecinek – koniunkcję.

Klasa Eq, cd.

Typy zdefiniowane przez użytkownika również mogą być instancjami klasy Eq.

```
data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik

instance Eq Kolor where
  Trefl == Trefl = True
  Karo  == Karo  = True
  Kier  == Kier  = True
  Pik   == Pik   = True
  _     == _     = False
```

Dzięki implementacjom domyślnym dostępna jest też funkcja /=.

```
*Main> Trefl /= Karo
True
```

Klasa Eq, cd.

Oto bardziej skomplikowany przykład.

```
data Tree a = Leaf a | Branch (Tree a) (Tree a)

instance Eq a => Eq (Tree a) where
    Leaf a1      == Leaf a2      =  a1 == a2
    Branch l1 r1 == Branch l2 r2 =  l1==l2 && r1==r2
    _            ==       _      =  False
```

Typ `a` wartości przechowywanych w liściach drzewa również musi należeć do klasy Eq.

```
x `mem` []     = False

x `mem` (y:ys) = x==y || x `mem` ys
```

Z powodu porównania x==y Haskell sam wydedukuje ograniczenie na typ.

```
*Main> :t mem

mem :: Eq a => a -> [a] -> Bool
```

Automatyczne tworzenie instancji klas

Haskell umożliwia automatyczne utworzenie instancji klasy `Eq` (i niektórych innych klas: Ord, Enum, Read, Show, Bounded). Należy w definicji typu danych użyć klauzuli deriving.

```
data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik
                deriving Eq
data Tree a = Leaf a | Branch (Tree a) (Tree a)
                 deriving Eq

*Main> Leaf 1 == Leaf 1
True
*Main> Leaf 1 == Leaf 2
False
```

Klasa Show

Haskell nie potrafi pokazać wartości zdefiniowanych typów.

```
*Main> Trefl


<interactive>:1:0: error:
    * No instance for (Show Kolor) arising from a use of `print'
    * In a stmt of an interactive GHCi command: print it
```

Typ Kolor musi być instancją klasy Show. To też można zrobić automatycznie.

```
data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik
                deriving (Eq, Show)
data Tree a = Leaf a | Branch (Tree a) (Tree a)
                 deriving (Eq, Show)
*Main> Leaf 5
Leaf 5
```

Klasa Ord

Chcielibyśmy zdefiniować porządek na kolorach i drzewach.

```
*Main> Leaf 4 < Leaf 6


<interactive>:1:0: error:
    * No instance for (Ord (Tree Integer)) arising from a use of `<'
    * In the expression: Leaf 4 < Leaf 6
      In an equation for `it': it = Leaf 4 < Leaf 6
```

Typ Tree a musi być instancją klasy Ord.

```
instance Ord a => Ord(Tree a) where
  Leaf a1      <  Leaf a2     = a1<a2
  Leaf _       <  Branch _ _  = True
  Branch _ _   < Leaf _       = False
  Branch l1 r1 < Branch l2 r2 = l1<l2 || (l1==l2 && r1<r2)
  t1           <= t2          = t1<t2 || t1==t2
*Main> Leaf 4 < Leaf 6
True
```

Klasa Ord, cd.

```
Prelude> :i Ord
class Eq a => Ord a where
  compare :: a -> a -> Ordering
  (<) :: a -> a -> Bool
  (<=) :: a -> a -> Bool
  (>) :: a -> a -> Bool
  (>=) :: a -> a -> Bool
  max :: a -> a -> a
  min :: a -> a -> a
 {-# MINIMAL compare | (<=) #-}
...
```

Pragma MINIMAL informuje, że wystarczy zdefiniować compare lub (<=).

Klasa Ord, cd.

```
data  Ordering  =  LT | EQ | GT
              deriving  (Eq, Ord, Bounded, Enum, Read, Show)

class  (Eq a) => Ord a  where
   compare              :: a -> a -> Ordering
   (<), (<=), (>=), (>) :: a -> a -> Bool
   max, min             :: a -> a -> a

   compare x  y | x == y       = EQ
                | x <= y       = LT
                | otherwise = GT

   x <= y  = compare x y /= GT
   x <  y  = compare x y == LT
   x >= y  = compare x y /= LT
   x >  y  = compare x y == GT

   -- Note that (min x y, max x y) = (x,y) or (y,x)
   max x y | x <= y    =  y
           | otherwise =  x
   min x y | x <= y     =  x
           | otherwise =  y
```

Większość metod ma implementacje domyślne. Wystarczy zdefiniować metodę compare lub <= .

Klasa Ord, cd.

W języku Haskell domyślna równość i porządek (jak w OCamlu) są generowane automatycznie, jeśli zostanie użyta klauzula deriving. **Istotna jest kolejność konstruktorów wartości i ich argumentów.**

```
data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik
                deriving (Eq, Ord, Show)
data Tree a = Leaf a | Branch (Tree a) (Tree a)
                 deriving (Eq, Ord, Show)

*Main> Trefl < Kier
True
*Main> min Pik Karo
Karo
*Main> Leaf 4 < Branch (Leaf 0) (Leaf 1)
True
*Main> Branch (Leaf 0)(Leaf 2) <=  Branch (Leaf 0)(Leaf 1)
False
```

Równość i porządek dla definiowanych typów - OCaml

W języku OCaml operatory porównania (równości i porządku) są przeciążane dla nowo definiowanych algebraicznych typów danych (patrz wykład 4). **Istotna jest kolejność konstruktorów wartości i ich argumentów.** Porównanie wartości funkcyjnych powoduje zgłoszenie wyjątku Invalid_argument. Porównanie struktur cyklicznych może spowodować zapętlenie.

```
type kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik;;
type 'a tree = Leaf of 'a | Branch of 'a tree * 'a tree;;

# Trefl < Kier;;
- : bool = true
# min Pik Karo;;
- : kolor = Karo
# Leaf 4 < Branch (Leaf 0, Leaf 1);;
- : bool = true
# Branch (Leaf 0, Leaf 2) <=  Branch (Leaf 0, Leaf 1);;
- : bool = false
```

Klasa Enum

Na wykładzie 8, str. 27 pokazano lukier syntaktyczny Haskella dla ciągów arytmetycznych. Takie ciągi można tworzyć dla każdego typu danych, który jest instancją klasy `Enum`. Np. zapis [1,3..] to skrót dla wywołania funkcji enumFromThen 1 3.

```
class  Enum a  where
   succ, pred     :: a -> a
   toEnum         :: Int -> a
   fromEnum       :: a -> Int
   enumFrom       :: a -> [a]           -- [n..]
   enumFromThen   :: a -> a -> [a]      -- [n,n'..]
   enumFromTo     :: a -> a -> [a]      -- [n..m]
   enumFromThenTo :: a -> a -> a -> [a]  -- [n,n'..m]
   {-# MINIMAL toEnum, fromEnum #-}
```

Instancją klasy Enum jest typ Char i większość typów numerycznych.

```
*Main> ['a'..'d']

"abcd "                        --   type String = [Char]
```

Klasa Enum, cd.

Typy wyliczeniowe, zdefiniowane przez użytkownika, też mogą być instancją klasy Enum.

```
data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik
                deriving (Eq, Ord, Show, Enum)


*Main> [Trefl ..]
[Trefl,Karo,Kier,Pik]
*Main> fromEnum Kier
2
*Main> toEnum 3::Kolor          -- trzeba sprecyzować typ wyniku
Pik
*Main> succ Karo
Kier
```

Klasa Bounded

Użyteczną klasą jest też klasa Bounded (dla typów z dolną i górną granicą wartości).

```
Prelude> :i Bounded
class Bounded a where
  minBound :: a
  maxBound :: a
  {-# MINIMAL minBound, maxBound #-}
…
Prelude> (minBound, maxBound) :: (Int, Int)
(-9223372036854775808,9223372036854775807)

Prelude> data Kolor = Trefl | Karo | Kier | Pik  deriving (Eq, Ord, Show, Enum, Bounded)
Prelude> maxBound :: Kolor
Pik
```

Klasy numeryczne

Typy numeryczne w Haskellu są instancjami różnych klas, tworzących hierarchię, pokazaną dalej. Na szczycie tej hierarchii znajduje się klasa `Num`.

```
class  (Eq a, Show a) => Num a  where
          (+), (-), (*)  :: a -> a -> a
          negate         :: a -> a
        abs, signum      :: a -> a
          fromInteger    :: Integer -> a
```

negate jest funkcją negacji, jako synonimu można użyć operatora -. Nie jest on częścią literału numerycznego, dlatego często trzeba używać nawiasów w celu wymuszenia odpowiedniej kolejności aplikacji funkcji. Np.

abs -8 ≡ abs negate 8 ≡ (abs negate) 8 <= błąd typu

Poprawnie:

abs(-8) lub abs(negate 8) lub abs $ -8 itp.

Klasy numeryczne cd.

```
class  (Eq a, Show a) => Num a  where
          (+), (-), (⋆)  :: a -> a -> a
           negate        :: a -> a
        abs, signum      :: a -> a
         fromInteger     :: Integer -> a
```

signum sprawdza znak argumentu i zwraca -1 dla argumentów ujemnych, 0 dla 0 i 1 dla argumentów dodatnich.

fromInteger jest funkcją koercji.

```
*Main> :t fromInteger

fromInteger :: Num a => Integer -> a
```

Każdy literał całkowitoliczbowy, np. „55” jest w rzeczywistości skrótem dla „ fromInteger 55”.

```
*Main> :t 55

55 :: Num a => a
```

Hierarchia klas numerycznych Haskella

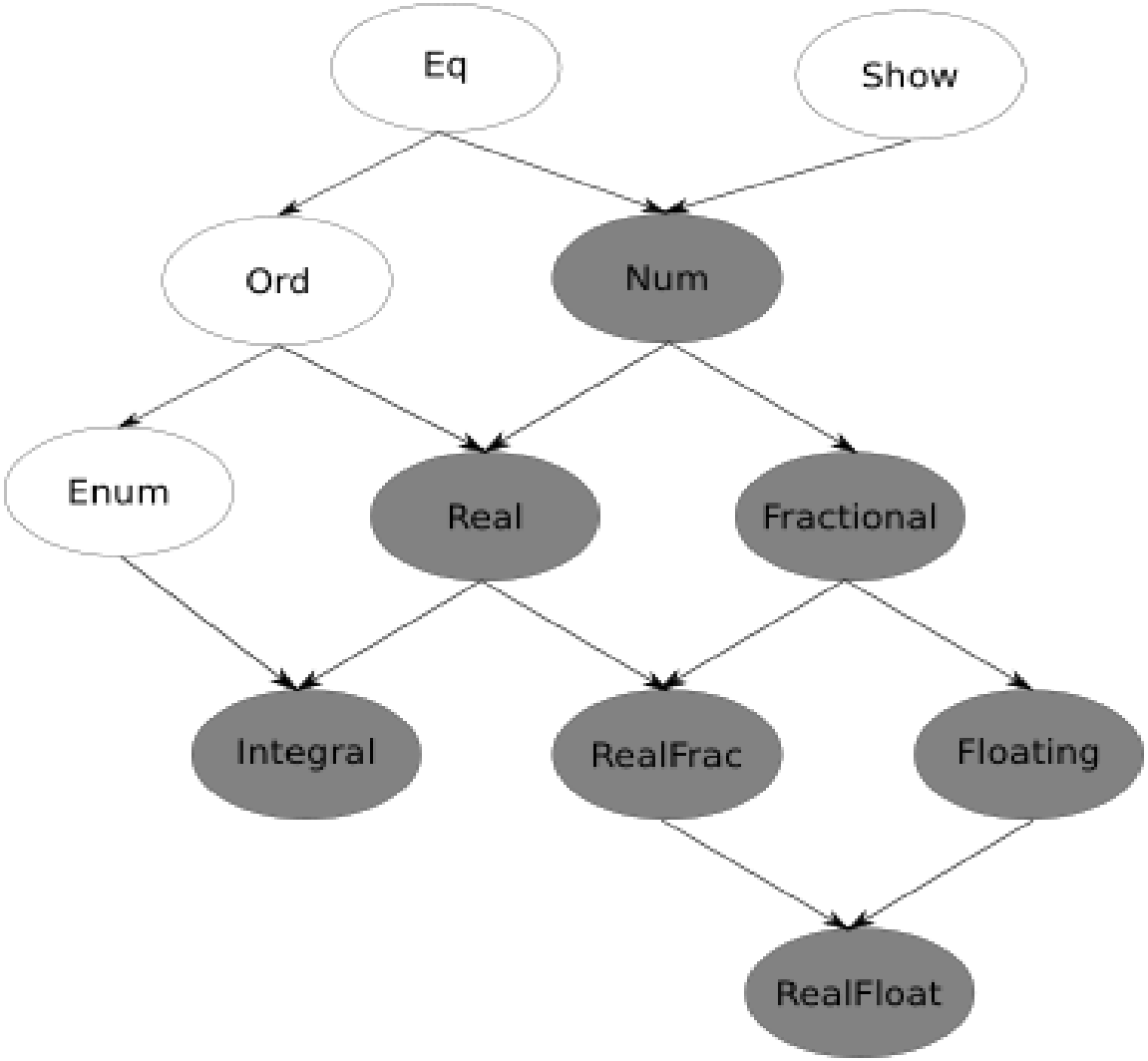

Wybrane typy numeryczne

Double – liczba zmiennoprzecinkowa podwójnej precyzji

Float – liczba zmiennoprzecinkowa pojedynczej precyzji

Int – liczba całkowita ze znakiem o ustalonym rozmiarze

Integer – liczba całkowita ze znakiem dowolnej wielkości

Word – liczba całkowita bez znaku o tym samym rozmiarze, co Int

Po zaimportowaniu modułu Data.Ratio dostępny jest też typ:

Rational – liczba ułamkowa dowolnej wielkości (pamiętana jako dwie wartości typu Integer, np. 2%3)

```
Prelude> import Data.Ratio
Prelude Data.Ratio> 4%6
2 % 3
Prelude Data.Ratio> 1%2 + 1%3
5 % 6
```

Typy wyższego rzędu

W Haskellu na wszystkich poziomach (aplikacja funkcji, konstruktory wartości, konstruktory typów) konsekwentnie stosowana jest notacja prefiksowa. Na wszystkich poziomach można też używać postaci rozwiniętej. Występująca również notacja infiksowa i miksfiksowa to tylko lukier syntaktyczny.

Funkcje:

```
*Main> :t (+)
(+) :: Num a => a -> a -> a
*Main> :t (+) 5
(+) 5 :: Num a => a -> a
```

Konstruktory wartości:

```
*Main> :t Branch
Branch :: Tree a -> Tree a -> Tree a
*Main> :t Branch (Leaf 5)
Branch (Leaf 5) :: Num a => Tree a -> Tree a
```

Typy wyższego rzędu cd.

Konstruktory wartości, notacja miksfiksowa:

```
*Main> (2,Trefl)
(2,Trefl)
*Main> :t (,)
(,) :: a -> b -> (a, b)
*Main> :t (,) 2
(,) 2 :: Num a => b -> (a, b)
*Main> :t (,,)
(,,) :: a -> b -> c -> (a, b, c)
```

itd. dla wszystkich krotek.

Konstruktory wartości, notacja infiksowa:

```
*Main> 0:[1,2]
[0,1,2]
*Main> :t (:)
(:) :: a -> [a] -> [a]
*Main> :t (:[1,2])  -- por. wykład 3, str.8
(:[1,2]) :: Num a => a -> [a]
```

Typy wyższego rzędu cd.

Konstruktory typów, notacja miksfiksowa:

```
-- toPair :: a -> b -> (a,b)
toPair :: a -> b -> (,) a b
toPair a b = (a,b)   -- toPair a b = (,) a b


-- toTriple :: a -> b -> c -> (a,b,c)
toTriple :: a -> b -> c -> (,,) a b c
toTriple a b c = (a,b,c)     -- toTriple a b c = (,,) a b c


-- toList :: a -> [a]
toList :: a -> [] a
toList a = [a]   -- toList a = (:) a []
```

Typy wyższego rzędu cd.

Konstruktory typów, notacja infiksowa:

```
-- apply :: ( a -> b) -> a -> b
-- apply :: (->) a b -> a -> b
-- apply :: (->) ((->) a b) (a -> b)
apply :: (->) ((->) a b) ((->) a b)
apply f a = f a
```

W komentarzach powyżej pokazano – krok po kroku – zamianę notacji infiksowej na prefiksową.

Typy wyższego rzędu cd.

Można zadać sobie pytanie: jaki jest „typ” typu `Int`,
czy konstruktorów typów `[]`, `(->)`, `(,)`, `(,,)` itd.?

„Typ” typu jest nazywany *gatunkiem* (ang. kind) i jest oznaczany symbolem *.
Reprezentuje on rodzaj dla typu, który może być przypisany konkretnej wartości. Np. gatunkiem typu `Int`, `Kolor` czy `Tree Int` jest *. A jaki jest gatunek konstruktora typu `Tree`, czy wyżej wymienionych konstruktorów typów? Potrzebna jest definicja indukcyjna.

1. Symbol * jest gatunkiem.
2. Jeśli κ_1 i κ_2 są gatunkami, to $\kappa_1 \rightarrow \kappa_2$ jest gatunkiem (konstruktora) typu, który bierze jako argument typ gatunku κ_1 i zwraca typ gatunku κ_2.

Konstruktory typów `Tree`, `[]` są gatunku * → *, `(,)` i `(->)` są gatunku * → * → *,
`(,,)` jest gatunku * → * → * → *, itd. Typ `(,)Int` jest gatunku * → *.
Typ `(,)Int Kolor` jest gatunku *. Aplikacja typów ma łączność lewostronną, tak jak aplikacja funkcji.

Zwykle gatunki nie występują bezpośrednio w programach Haskella, są jednak wykorzystywane przez system typów Haskella. Ułatwiają też zrozumienie niektórych klas typów i komunikatów o błędach gatunku.

Typy wyższego rzędu cd.

Jak widzieliśmy już w materiałach do wykładu 1, a także do wykładu bieżącego, w środowisku interakcyjnym GHCi Haskella istnieje komenda :type (w skrócie :t), pokazująca typ dowolnego wyrażenia. Analogicznie za pomocą komendy :kind (w skrócie :k), można sprawdzić gatunek dowolnego typu. W Haskellu dla wielu typów (np. dla list) dla konstruktora typu i konstruktora wartości jest używana ta sama notacja (w przypadku list []). Są one rozróżniane na podstawie kontekstu użycia.

```
Prelude> :kind Int
Int :: *
Prelude> :k []
[] :: * -> *
Prelude> :t []
[] :: [a]
Prelude> :k (,)
(,) :: * -> * -> *
Prelude> :k (,) Char
(,) Char :: * -> *
Prelude> :t (,)
(,) :: a -> b -> (a, b)
Prelude> :t (,) 'x'
(,) 'x' :: b -> (Char, b)
Prelude> :k (,,)
(,,) :: * -> * -> * -> *
Prelude> :k Tree
Tree :: * -> *
```